

1886-ban az egyik német gyógyszerész, Louis Lewin publikálta az első, szisztematikus tanulmányt arról a kaktuszféléről, amelyet később önmagáról nevezett el. Az *Anhalonium Lewinii* újdonságot jelentett a tudomány számára. A primitív vallásnak, valamint a mexikói és az Észak-Amerika délnyugati részén élő indiánoknak azonban már időtlen idők óta jó barátja volt. Az igazat megvallva több volt, mint barát. Az Újvilág első spanyol látogatói közül az egyik így fogalmazott: „...egy gyökeret esznek, amelyet *peyotlnak* neveznek, s istenségment bálványoznak.”

Az, hogy az indiánok miért tisztelték istenségment, akkor vált nyilvánvalóvá, amikor olyan kiváló pszichológusok, mint Jaensch, Havelock Ellis és Weir Mitchell megkezdték kísérleteiket a meszkalinnal, a peyotl hatóanyagával. Az igazat megvallva ők korántsem bálványozták, de valamennyien úgy találták, hogy a meszkalinnak a kivételes figyelmet érdemlő szerek között van a helye. Megfelelő dózisban alkalmazva jelentősebben megváltoztatja a tudat minőségét, ám kevésbé toxikus, mint a gyógyszerészek készletében lévő egyéb anyagok.

A meszkalinnal kapcsolatos kutatások Lewin és Havelock Ellis után kisebb-nagyobb kihagyásokkal tovább folytak. A vegyészek nem csupán izolálták az alkaloidot, azt is megtanulták, hogyan szintetizálhat-

ják, így az utánpótlás már nem függ a sivatagi kaktusz meglehetősen szórványos és kiszámíthatatlan természetétől. Bizonyos elmeorvosok önmagukon folytattak meszkalinkísérleteket, abban a reményben, hogy így, első kézből mélyrehatóbb és pontosabb információkat sikerül összegyűjteniük a szernek betegek mentális állapotára gyakorolt hatásáról. Sajnos a pszichológusok túlságosan kevés alannal dolgoztak, túlságosan kevésé változatos körülmények között, ezért a szer hatásai közül csupán a leginkább szembetűnőket figyelhették meg és írhatták le. A neurológusok és a fiziológusok tájékozódtak a szer központi idegrendszerre gyakorolt hatásmechanizmusáról. Legalább egy hivatásos filozófus a meszkalinhoz nyúlt, mert abban reménykedett, hogy az majd fényt derít az olyan ősi és megoldatlan talányokra, mint például az elme természetben elfoglalt helye, valamint az agy és a tudat között létező kapcsolat.

Ez volt a helyzet, míg két vagy három évvel ezelőtt megállapítást nyert egy igen jelentős tény.* Tulaj-

* Lásd a következő lapokban:

Schizophrenia: A New Approach. Szerzők: Humphry Osmond és John Smythies. *Journal of Mental Science*, vol. XCVIII, 1952. április

On Being Mad. Szerző: Humphry Osmond. *Saskatchewan Psychiatric Journal*, vol. I., nr 2. 1952. szeptember

The Mescaline Phenomena. Szerző: John Smythies. *The British Journal for the Philosophy of Science*, vol. III., 1953. február

Schizophrenia: A New Approach. Szerzők: Abram Hoffer, Humphry Osmond és John Smythies. *The Journal of Mental Science*, vol C, nr. 418. 1954. január

Jelenleg számos, a biokémiával, farmakológiával, pszichológiával és a szkizofrénia neurofiziológiájával kapcsolatos tanulmány készül.

donképpen ez a tény már több évtizede ott volt az emberek orra előtt, de senki sem vette észre egészen addig, amíg az egyik fiatal brit pszichiáternek, aki jelenleg Kanadában dolgozik, véletlenül feltűnt a meszkalin és az adrenalin vegyi felépítésének hasonlósága. A további kutatások során kiderült, hogy az anyarozsból kivont, különösen erős hallucinogén anyag, a lizergsav szerkezetét tekintve biokémiai kapcsolatban áll a többivel. Ezt követően felfedezték, hogy az andenokrom, amely az adrenalin bomlási terméke, több olyan szimptomát képes előidézni, amelyeket meszkalin befolyásoltság során figyeltek meg. Az andenokrom azonban vélhetőleg spontán módon jelenik meg az emberi testben. Másként fogalmazva, valamennyien képesek vagyunk arra, hogy kisebb mennyiségben kitermeljünk egy bizonyos anyagot, amelyről ismeretes, hogy egészen kis mennyiségben is jelentősen megváltoztatja a tudatállapotot. E változások némelyike hasonlít azokhoz a jelenségekhez, amelyeket a 20. század jellemző betegsége, a szkizofrénia esetében figyeltek meg. Lehetséges az, hogy a mentális rendellenesség hátterében egy vegyi rendellenesség lappang? És elképzelhető vajon, hogy ez a vegyi rendellenesség egy olyan pszichológiai meg-rázkódtatás eredménye, amelynek hatása van a mellékvesére? Egyelőre korai lenne bizonyítottnak tekinteni az állítást. Most még csak annyit jelenthetünk ki, hogy megfigyeltünk egy különös *prima facie* jelenséget. Eközben szisztematikusan követik a felfedezett nyomokat, a kopók – a biokémikusok, a pszichiáterek és a pszichológusok – már elindultak a csapáson.

A körülmények és bizonyos, egymást követő események számomra szokatlanul szerencsés alaku-

lásának köszönhetően 1953 tavaszán úgy adódott, hogy én magam is belekeveredtem ebbe a nyomkövetésbe. Az egyik kopónak valamilyen elintézendő ügye adódott Kaliforniában. Annak ellenére, hogy a meszkalinnal kapcsolatos kutatások akkor már legalább hetven éve folytak, az illető rendelkezésére álló pszichológiai anyagok meglehetősen szegényesek voltak, és égett a vágytól, hogy új részletekkel egészítse ki a már meglévő dokumentációkat. Éppen kéznél voltam, és szívesen vállaltam a kísérleti nyúl szerepét. Így került sor arra, hogy egy májusi reggelen megittam egy fél pohár vizet, amibe előzőleg négytized grammnyi meszkalint kevertek, aztán leültem, és vártam a hatást.

Együtt élünk, cselekszünk, reagálunk egymásra; mégis mindig és mindenféle körülmények között egyedül vagyunk. A vértanúk kéz a kézben sétálnak be az arénába; amikor megfeszítik őket, egyedül vannak. A szerelmesek egymást ölelve próbálják egyetlen öntranszcendenciává változtatni elszigetelt eksztázisukat – sikertelenül. A testben lakozó lelkek sorsa természetüknél fogva az, hogy magányosan szenvedjenek s örüljenek. Az érzékelések, az érzések, a meglátások, az álmok – ezek mindig magánjellegetűek és, – hacsak nem szimbólumok által és másodkézből átadva –, közvetíthetetlenek. Az élményekkel kapcsolatos információkat meg tudjuk osztani egymással, ám magukat az élményeket soha. A családtól a nemzetig minden egyes emberi közösség szigetuniverzumok csoportjának tekinthető.

A szigetuniverzumok többsége kellően hasonlít egymásra ahhoz, hogy lehetővé tegyék a kikövetkeztető megértést, vagy akár a kölcsönös empátiát vagy

„beleérzés”-t. Így, ha emlékszünk saját veszteségeinkre és megszügyenüléseinkre, hasonló körülmények között képesek vagyunk vigaszt nyújtani másoknak, és (természetesen mindig kissé leegyszerűsítő értelemben) bele tudjuk helyezni magunkat mások helyzetébe. Ám bizonyos esetekben az univerzumok közötti kommunikáció hézagos, vagy nem is létezik. A tudat azonos azzal a hellyel, amit elfoglal; az örültek és a kivételes képességekkel rendelkezők által elfoglalt hely olyan mértékben különbözik a hétköznapi férfiak és nők életterétől, hogy az egymás megértését, a másokkal való azonosulást lehetővé tévő közös emlékek és élmények száma elhanyagolhatóan csekély vagy nulla. A szavakat kimondják, de senki sem fogja fel valódi jelentésüket. Az események és fogalmak, amelyekre a szimbólumok utalnak, a tapasztalatok egymást kölcsönösen kizáró területeihez tartoznak.

Ha úgy látjuk magunkat, ahogy mások látnak minket, kitüntetettek vagyunk. Nem kevésbé fontos az a képesség, amelynek birtokában úgy látunk másokat, ahogy ők látják magukat. De mi van akkor, ha ezek a bizonyos mások egy, a mienktől különböző fajhoz tartoznak és egy teljességgel idegen univerzumban élnek? Például az épelméjű hogyan tudhatja meg, milyen érzés örülni lenni? Vagy, hacsak nem látnokként, médiumként vagy zenei géniusként születünk újjá, hogyan látogathatunk el azokba a világokba, amelyek Blake, Swedenborg vagy Johann Sebastian Bach számára az otthont, a hazát jelentették? És az, aki az ektomorfia és a cerebrotónia szélső határáig jutott, hogyan képzelhetné bele magát egy olyan személy helyébe, aki az endomorfia és a viscerotónia határvonalain belül helyezkedik el; vagy, ha-

csak nem egy bizonyos, jól körülírható területen belül, hogyan foghatná fel annak az érzéseit, aki a mezomorfia és a szomatotónia határainál áll? A megrogzött behaviorista számára az ilyen kérdések, gondolom, értelmetlenek. Ám azok számára, akik elméletként hiszik, amit a gyakorlatban igaznak tudnak – jelesül, hogy a tapasztalásnak létezik külső és belső oldala is –, ezek a problémák valóságok, sőt komoly gondot jelentenek, mert némelyik megoldhatatlan, némelyik kérdésre pedig csakis olyan kivételes körülmények között és olyan, nem hétköznapi eszközök segítségével lehet választ találni, amelyek nem mindenki számára elérhetőek. Ebből következik, hogy lényegében sohasem fogom megtudni, milyen érzés Sir John Falstaffnak vagy Joe Louisnak lenni. Másrészt mindig is lehetségesnek tartottam, hogy például a hipnózis vagy önhipnózis, a szisztematikus meditáció, esetleg a megfelelő szerek bevétele révén ezek a tapasztalatok mégis megszerezhetőek; hogy tudatállapotom megváltoztatása után belülről is megismerhetem azt, amiről a látnok, a médium vagy a misztikus beszélt.

Azok alapján, amit korábban olvastam a meszkalinnal kapcsolatos élményekről, eleve úgy gondoltam, hogy a szer legalább néhány órára bejuttat abba a belső világba, amelyet Blake és A. E.* írt le. Ám amit vártam az nem következett be. Arra számítottam, hogy miközben lehunytt szemmel fekszem, színes geometriai alakzatok jelennek meg előttem, animált építményeket fogok látni, ékkövekkel díszített

* George William Russell ír nacionalista, kritikus, költő és festő – *a szerk.*

formákat, tájakat, amelyeken heroikus alakok sétálgatnak, szimbolikus drámákat, amelyek folyamatosan a végső kinyilatkoztatás peremén remegnek. De nyilvánvaló, hogy nem vettem számításba mentális beállítottságom sajátosságait, a vérmérsékletemmel, a szokásaimmal és a neveltetésemmel kapcsolatos tényeket.

Emlékeim szerint mindig is silány módon vizualizáltam. A szavak még akkor sem gerjesztettek képeket az elmémben, ha valódi költők súlyos, gondolatoktól terhes kifejezései voltak. Az álom határán járva sohasem támadtak hipnagogikus látomásaim. Amikor felidézek valamit, az emlék korántsem az esemény vagy tárgy eleven képeként jelenik meg előttem. Akaraterőm megfeszítésével képes vagyok homályosan előhívni a tegnapi délután történeteket, hogy Lugarno hogyan nézett ki, mielőtt a hidakat lerombolták, hogy milyen volt a Bayswater Road, amikor a kicsiny, zöldre festett buszokat kivénhedt lovak vontatták óránkénti három és fél mérföldes sebességgel. Ám az ilyen képeknek csekély a szubsztanciájuk, és nincs saját, önálló életük. Ugyanolyan kapcsolatban vannak a valódi, érzékelt eseményekkel és tárgyakkal, mint Homérosz szellemei azokkal a hús-vér emberekkel, akik kísértetnézőbe mentek az árnyak közé. Mentális képeim csak akkor élnek független életet, amikor lázam van. Azok, akikben a vizualizációs képesség erős, az én világomat vélhetőleg komornak, korlátoltnak és unalmasnak találják. Abban reménykedtem, hogy ezt a világot – ami szárnalmas, de az enyém – fogom másként látni, hogy tanúja leszek annak, ahogy valami önmagától tökéletesen különböző dologgá alakul.

A világomban lezajlott változás korántsem nevezhető forradalminak. Fél órával a szer bevétele után arany színű fények lassú táncát láttam. Valamivel később vadvörös felületeket fedeztem fel, amelyek lüktetve duzzadtak ki a meghatározott rend szerint folyamatosan változó, fénylő energiaszelepekből. Máskor abban a pillanatban, amikor lehunytam a szemem, bonyolult, szürke alakzatok jelentek meg előttem, amelyek belsejében sápadt, kékes gömbök váltak szilárddá, hogy átalakulásukat követően nesz-telenül felfelé kússzanak, és kikerüljenek látóteremből. Egyetlenegyszer sem fordult elő, hogy arcokat, emberek vagy állatok alakját láttam volna. Nem láttam tájakat, végtelen tereket, sem mágikusan fejlődő és átalakuló épületeket; semmit, ami akár távolról is hasonlított volna egy drámára vagy moralitásjátékra. A másik világ, amelybe a meszkalin bocsátott be, nem a látomások világa volt; odakint létezett, azon a síkon, amit nyitott szemmel is láthattam. A jelentős változás az objektív tények síkján mutatkozott. Az, hogy mi történt szubjektív univerzumommal, ehhez képest lényegtelen volt.

Tizenegykor vettem be a tablettámat. Másfél órával később a dolgozószobámban ültem, és egy kicsiny üvegvázat vizsgálgattam. A vázában három szál virág volt: egy viruló *Portugália Szépe* rózsa, rózsaszínes kagylófehér, de minden egyes szírom tövében észrevettem egy forróbb, lángszerűbb színárnyalatot; egy hatalmas, bíborvörös és krémszínű szegfű; és egy törött, sápadtlilában végződő száron egy mérész, jelképszerű írisz. A véletlenszerűen és hányavetűn összeállított bokréta megszegte a tradicionális jó ízlés minden szabályát. Aznap reggelinél óriási ha-

tást gyakorolt rám színeinek élénk és életet sugárzó disszonanciája. De ez már nem számított. Már nem egy szokatlan összeállítású csokrot láttam, hanem azt éreztem, amit Ádám vett észre megteremtésének reggelén – a puszta lét csodájának egymást követő pillanatait.

– Kellemes? – kérdezte valaki. (A kísérletnek ebben a szakaszában minden beszélgetést diktafonnal rögzítettek, így később lehetőségem nyílt arra, hogy felfrissítsem az elhangzottakkal kapcsolatos emlékeimet.)

– Sem kellemes, sem kellemetlen – feleltem. – Egyszerűen csak van.

Istigkeit – nem ez volt az a szó, amit Eckhart mester annyira szeretett használni? „Van-ság.” Az, ami a platonikus filozófiában a Létezés – azzal a különbséggel, hogy Platón a jelek szerint elkövetett egy óriási, groteszk hibát, mert különválasztotta a Létezést a valamivé válástól, és az Elv matematikai absztrakciójával azonosította. Szegény ördög, sosem láthatta meg a virágcsokrokat, ahogy belülről fakadó fényükben tündökölnék és szinte remegnek annak a jelentésnek a nyomása alatt, amivel feltöltötték őket; ő sosem érzékelhette, hogy az, amit a rózsa, az írisz és a szegfű oly erőteljesen képvisel, tulajdonképpen semmivel sem több és semmivel sem kevesebb annál, ami valójában – a múltékonyság, ami mégis azonos az örök élettel, a folyamatos pusztulást, ami ugyanaz, mint a szintiszta Létezés, egy perccsokor, kivételes hétköznapiság, amelyben valamilyen megfogalmazhatatlan, mégis önmagát magyarázó paradoxon révén fel lehet fedezni minden lét isteni forrását.